

Celik Sirin, Persson Jennie & Karlsson Lisa

Maahanmuuttajien koulutus- ja työllistymispolut Ruotsissa

Kolmen toimenpiteen kartoitus

Valtioneuvoston
selvitys- ja tutkimus-
toiminnan julkaisusarja

2020:41

ISSN 2342-6799

ISBN PDF 978-952-287-920-2

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:41

Celik Sirin, Persson Jennie & Karlsson Lisa

Maahanmuuttajien koulutus- ja työllistymispolut Ruotsissa

Kolmen toimenpiteen kartoitus

Valtioneuvoston kanslia

ISBN PDF: 978-952-287-920-2

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Valtioneuvoston kanslia	10.9.2020
Tekijät	Sirin Celik, Jennie Persson & Lisa Karlsson	
Julkaisun nimi	Maahanmuuttajien koulutus- ja työllistymispolut Ruotsissa. Kolmen toimenpiteen kartoitus	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:41	
ISBN PDF	978-952-287-920-2	ISSN PDF 2342-6799
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-920-2	
Sivumäärä	29	Kieli Suomi
Asiasanat	maahanmuutto, kotoutuminen, kotouttamispolitiikka, työllistyminen	
Tiivistelmä	<p>Maahanmuuttajien koulutus- ja työllistymispolut Ruotsissa – raportti käsittelee kolmea toimenpidettä, joilla on pyritty parantamaan maahanmuuttajille tarjottavia koulutus- ja työllistymispalveluita. Aineisto kerättiin osana Maahanmuuttajien koulutus- ja työllistymispolut (MAKO) -hanketta ja se julkaistaan erillisenä osaraporttina. Tässä esiteltäviä esimerkkejä käsitellään myös itse hankkeen loppuraportin osana. Ruotsista kerätyn aineiston rooli hankkeessa oli tuottaa aineistoa tutkimuskysymyksiin, jotka käsittelevät 1. koulutus- ja työllistymispolkujen pullonkauloja; 2. eri toimijoiden välisen yhteistyön järjestämistä, 3. kotoutumiskoulutuksen ja muiden työhallinnon palveluiden yhteensovittamista, sekä 4. palvelupolkujen kehittämis- ja systematisointitarpeita. Käsiteltäviä ohjelmia ovat <i>Etableringsprogrammet</i>, joka raportissa on käännetty termillä asettautumisohjelma, <i>Snabbspår</i> eli pikareitti sekä vireillä oleva uudistus <i>Etableringsjobb</i>, jossa valtio tukisi suoraan henkilölle maksettavalla palkkatuella näiden työllistämistä. Toimenpiteissä yhteistyössä toimivat esimerkiksi Ruotsin työvoimapolvelut, sosiaaliturvalaitos, kunnat, työmarkkinaosapuolet ja työnantajat. Toimenpiteet ovat olleet osin onnistuneita, mutta kehitettävää on löydetty edelleen esimerkiksi tiedonkulun vahvistamisen ja kielikoulutuksen järjestämisen kysymyksissä.</p>	
Tämä julkaisu on toteutettu osana valtioneuvoston selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa. (tietokayttoon.fi) Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta valtioneuvoston näkemystä.		
Kustantaja	Valtioneuvoston kanslia	
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi	

Presentationsblad

Utgivare	Statsrådets kansli	10.9.2020	
Författare	Sirin Celik, Jennie Persson & Lisa Karlsson		
Publikationens titel	Utbildnings- och sysselsättningsvägar för nyanlända i Sverige: En kartläggning av tre åtgärder		
Publikationsseriens namn och nummer	Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2020:41		
ISBN PDF	978-952-287-920-2	ISSN PDF	2342-6799
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-920-2		
Sidantal	29	Språk	Finska
Nyckelord	nyanlända, integration, integrationspolitik, sysselsättning		
Referat	<p>Rapporten Utbildnings- och sysselsättningsvägar för nyanlända i Sverige behandlar tre åtgärder som syftar till att förbättra utbildnings- och sysselsättningstjänster riktade till nyanlända. Data samlades in som en del av projektet Maahanmuuttajien koulutus ja työllistymispolut (MAKO) och den kommer att publiceras som en separat delrapport. Exempelen som presenteras här diskuteras också i projektets slutrapport. Syftet med datainsamlingen från Sverige var att ta fram material för att svara på forskningsfrågor som behandlade: 1. flaskhalsar i utbildnings- och sysselsättningsvägar; 2. organisering av samarbete mellan olika aktörer; 3. samordning av integrationsutbildningar och andra sysselsättningstjänster; och 4. utvecklings- och systematiseringsbehov av servicevägar. Programmen i fråga är Etableringsprogrammet, som i rapporten översätts till 'asettautumisohjelma', Snabbspår, samt med den pågående reformen Etableringsjobb där staten stödjer individens sysselsättning genom lönesubventioner som betalas direkt till arbetstagaren. Åtgärderna omfattar samarbete mellan exempelvis Arbetsförmedlingen, Socialförvaltningen, kommuner, arbetsmarknadens parter och arbetsgivare. Åtgärderna har delvis varit framgångsrika men det finns fortfarande utrymme för förbättringar, till exempel i frågor som rör förstärkandet av informationsflöden och organisering av språkutbildning.</p>		
	Den här publikation är en del i genomförandet av statsrådets utrednings- och forskningsplan. (tietokaytoon.fi) De som producerar informationen ansvarar för innehållet i publikationen. Textinnehållet återspeglar inte nödvändigtvis statsrådets ståndpunkt		
Förläggare	Statsrådets kansli		
Beställningar/ distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi		

Description sheet

Published by	Prime Minister's Office	10 September 2020	
Authors	Sirin Celik, Jennie Persson & Lisa Karlsson		
Title of publication	Immigrants' paths to education and employment in Sweden: Mapping of three initiatives		
Series and publication number	Publications of the Government's analysis, assessment and research activities 2020:41		
ISBN PDF	978-952-287-920-2	ISSN PDF	2342-6799
Website address URN	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-920-2		
Pages	29	Language	Finnish
Keywords	immigration, integration, education policy, employment		
<p>Abstract</p> <p>Immigrants' paths to education and employment in Sweden is a report on three initiatives, which seek to improve the services provided for immigrants in their strive for employment. The material was collected in Sweden as part of the Immigrant's paths to education and employment (Mako) project and the results are now published as a separate report in total. The results are also discussed in the final report of the main project. The role of the Swedish examples are related to the main project's research questions on: 1. bottlenecks in the education and employment paths; 2. cooperation between different actors in the processes; 3. incorporation of integration services and other activities in employment services; and 4. the development of service systems. The report deals with <i>Etableringsprogrammet</i>, or "establishment programme", <i>Snabbspår</i>, or "the fast track" and an ongoing reform called <i>Etableringsjobb</i>, where the aim is to boost the hiring of immigrants with direct wage subsidies from the government. In these initiatives, the Swedish Employment Services, the Swedish Social Insurance Agency, municipalities, social partners and employers are working together in different roles. The initiatives have been recognised as successful, but also criticised of insufficient information services and organisation of language education.</p>			
<p>This publication is part of the implementation of the Government Plan for Analysis, Assessment and Research. (tietokaytoon.fi) The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Government.</p>			
Publisher	Prime Minister's Office		
Publication sales/ Distributed by	Online version: julkaisut.valtioneuvo.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi		

Sisältö

1	Etableringsprogrammet – pakolaistaustaisten maahanmuuttajien asettautumishjelma	8
1.1	Esittely.....	8
1.2	Kohderyhmä.....	9
1.3	Asettautumishjelmaan osallistuminen	10
1.4	Opintopolun valintaan vaikuttavat tekijät.....	15
1.5	Vastuutahot.....	16
1.6	Asettautumishjelman jälkeen.....	16
1.7	Asettautumishjelman arviointi.....	17
2	Snabbspåret – pikareitti.....	20
2.1	Esittely.....	20
2.2	Validointiprosessi	20
2.3	Pikareittiin valitut toimialat ja osanottajat.....	22
2.4	Pikareitin arviointi	23
3	Etableringsjobb – valtion osittain tukemat asettautumista edistävät työt	24
3.1	Esittely.....	24
3.2	Yhteistyö yksityisen ja julkisen sektorin välillä asettautumista tukevissa töissä.....	25
3.3	Mallin kohderyhmä	25
3.4	Prosessin nykytilanne.....	26
	Lähteet.....	28

1 Etableringsprogrammet – pakolais- taustaisten maahanmuuttajien asettau- tumisohjelma

1.1 Esittely

Etableringsprogrammet, josta tässä käytetään vapaasti käännettyä termiä *asettautumishjelma*, on ruotsalainen aktiivinen työmarkkinamenettely. Se on suunnattu pakolaisille, toissijaisen suojeluaseman saaneille henkilöille ja näiden ryhmien iältään 20-64-vuotiaille perheenjäsenille, jotka määritellään vastasaapuneiksi maahanmuuttajiksi¹². Ohjelma pyrkii edesauttamaan ja nopeuttamaan tiettyjen vastasaapuneiden henkilöiden työllistymistä ja kotoutumista. Asettautumisohjelma on tukiohjelma, joka edellyttää osallistujilta henkilökohtaista vastuunottoa.

Ruotsin työministeriö ohjaa ja valvoo asettautumisohjelmaa. Vastasaapuneiden henkilöiden on oltava työmarkkinoiden käytettävissä tai hankittava koulutusta varhaisessa vaiheessa.³ Asetuksen taustalla on vuonna 2010 voimaan tullut laki, joka koskee *joidenkin vastasaapuneiden maahanmuuttajien asettautumista* ja sääntelee vastuita ja toimia. Tavoitteena on edesauttaa ja nopeuttaa vastasaapuneiden maahanmuuttajien kotoutumista ja työllistymistä.⁴

¹ Vastasaapunut henkilö on Ruotsiin ensimmäistä kertaa saapunut pakolainen tai maahanmuuttaja, joka on otettu kunnan pakolaisvastaanotto toimiin ja kuuluu vakiinnuttamissäädöksen piiriin. Henkilö saa oleskeluluvan, kun hän alkaa asumaan kunnassa, ja häntä kuvataan "vastasaapuneeksi" 24 kuukauden ajan alkaen siitä, kun kunta on myöntänyt henkilölle oleskeluluvan ensimmäisen kerran, ja henkilö on täten myös osa vakiinnuttamissäädöksen alaista vakiinnuttamisohjelmaa.

² 1 § förordningen (2017:820) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare. Linkki: https://riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2017820-om-etableringsinsatser-for_sfs-2017-820

³ Regeringskansliet (2017). Artikel från Arbetsmarknadsdepartementet
Frågor och svar om införandet av det nya regelverket för etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare. Linkki: <https://www.regeringen.se/artiklar/2017/11/fragor-och-svar-om-inforandet-av-det-nya-regelverket-for-etableringsinsatser-for-vissa-nyanlanda-invandrare/>

⁴ 1 § lag (2010:197) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare. Linkki: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2010197-om-etableringsinsatser-for-vissa_sfs-2010-197

Asettautumisohjelma otettiin käyttöön Ruotsin julkisen työvoimapalvelun hallituksen vakiinnuttamistoimien tehostamiseksi⁵. Aiempi vastasaapuneiden henkilöiden oikeus Etableringsplaniin tai *asettautumissuunnitelmaan* muutettiin yleiseksi työmarkkinanennettelyksi. Muutoksella pyrittiin antamaan Ruotsin julkisissa työvoimapalveluissa työskentelevälle viranomaiselle mahdollisuus säädellä menettelyä osanottajan yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja antaa osanottajalle samanaikaisesti sekä vapaampi että vastuullisempi rooli.⁶

Ohjelmaan osallistuu vuosittain 12 300–37 500 osanottajaa⁷ ja 25 500–44 800 poistuu ohjelmasta jatkaakseen työskentelyä tai opiskelua. Ohjelmassa oli helmikuussa 2020 27 300 henkilöä, joista 16 100 oli naisia 11 200 miehiä⁸. 16 500 osanottajalla oli perusasteen koulutus, 5700 osanottajalla oli lukiotasoinen koulutus ja 6100 osanottajalla oli lukiotasoa korkeampi koulutus. 4400 osanottajaa katsottin nuoriksi (24-vuotiaat ja nuoremmat) ja 22 900 aikuisiksi (25-vuotiaat ja sitä vanhemmat).

1.2 Kohderyhmä

Asettautumisohjelman kohderyhmää ovat pakolaiset, toissijaisen suojeluaseman saaneet henkilöt ja näiden ryhmien iältään 20-64-vuotiaat perheenjäsenet. Ohjelman osallistujilla on oltava ruotsalainen henkilötunnus, heillä ei saa olla kokoaikaista työpaikkaa, eivätkä he saa olla opiskelijoina lukiossa⁹. Ohjelmaan osallistuminen on vapaaehtoista¹⁰, mutta osallistumista tuetaan merkittävillä taloudellisilla kannustimilla: Henkilö voi saada asettautumiskorvauksen vain osallistumalla ohjelmaan. Korvauksen saaminen riippuu sille asetetuista ehdoista ja se voidaan perua, mikäli osanottaja ei

⁵ Uudistuksessa aiemmin kuntien vastuulla olleet palvelut siirrettiin työvoimaviranomaisille. Näin saatiin luotua aiempaa keskitetympään hallinnoituun järjestelmään, jonka yhtenä osana on esimerkiksi tehokkaampi tiedonkeruu ja -hallinta. Tämän avulla ajantasaista tietoa saa nyt vaikkapa tutkimuksen käyttöön paremmin. Lisätietoa s.4: <https://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2020/r-2020-4-aktiviteter-for-flykting--och-anhoriginvandrare-inom-etableringsprogrammet.pdf>

⁶ Regeringskansliet (2017). Artikel från Arbetsmarknadsdepartementet. Frågor och svar om införandet av det nya regelverket för etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare. Linkki: <https://www.regeringen.se/artiklar/2017/11/fragor-och-svar-om-inforandet-av-det-nya-regelverket-for-etableringsinsatser-for-vissa-nyanlanda-invandrare/>

⁷ Luvut on otettu ohjelmaan vuosina 2016-2019 osallistuneiden määrästä. Ohjelman osanottajien määrä on laskenut uuden asetuksen astuttua voimaan vuonna 2018. Vuonna 2018 osanottajia oli 16 52 ja vuonna 2019 heitä oli 12 292.

⁸ Arbetsförmedlingen (2020). Etablering månadsstatistik. Linkki: <https://arbetsformedlingen.se/om-oss/statistik-och-analyser/statistik>

⁹ Arbetsförmedlingen (n.d.). Ett nytt etableringsprogram samt ny ersättningsförordning 1 januari 2018. Linkki: <https://www.finsamjonkopingslan.se/download/18.476248221628a70db0ea398/1525352907020/Ett%20nytt%20etableringsprogram-%20informationsmaterial.pdf>

¹⁰ Arbetsförmedlingen (2020). Etableringsprogrammet. Linkki: <https://arbetsformedlingen.se/for-arbetssokande/stod-och-ersattning/att-delta-i-program/etableringsprogrammet>

noudata yksilökohtaista suunnitelmaa. Asettautumiskorvaus on 308 Ruotsin kruunua päivässä viitenä päivänä viikossa¹¹. Tähän voidaan myöntää korotuksia, kuten asu-
miskustannuksiin kohdistettua tukea tai lapsikorotus.

Kunnilla on velvollisuus seurata ohjelman ulkopuolelle jääneitä henkilöitä aktiivisesti ja yrittää saada heidät mukaan ohjelmaan, mutta käytännössä tämä on osoittautunut hankalaksi. Tämän työn tuloksia on yritetty parantaa eri tavoilla. Kunnat ovat esimerkiksi voineet hakea valtion rahoitusta ohjelmille, jotka parantavat pääsyä asettautumishjelman toimiin myös vanhempainvapaan aikana. Tavoitteena on tarjota naisille paremmat mahdollisuudet nopeaan kotoutumiseen¹².

1.3 Asettautumishjelman osallistuminen

Ohjelma kestää 24 kuukautta ja se suunnitellaan yhteistyössä työvoimaviranomaisen kanssa. Ohjelma suunnitellaan suoritettavaksi kokoaikaisena (40 viikkotuntia), joskin sitä voidaan säädellä yksilöllisesti, mikäli osanottaja saa työpaikan tai aloittaa opiskelun, hänellä on madaltunut toimintakyky tai hän siirtyy vanhempainvapaalle tai sairaus-
tuu¹³. Yksilöllinen suunnitelma valmistellaan yhdessä työvoimaviranomaisen kanssa Ruotsin julkisessa työvoimapalvelussa, kun yksilöllinen taito- ja koulutusarvio (kartoitusvaihe) on suoritettu.

Osanottajat voivat valita 45 vaihtoehdon joukosta heitä eniten kiinnostavat opinnot. Osallistujien määrä vaihtelee suuresti eri vaihtoehtojen välillä ja IFAU:n raportin mukaan joihinkin aktiviteetteihin osallistuminen onkin vähäistä¹⁴. Henkilökohtaiseen suunnitelmaan voi kuulua esimerkiksi seuraavia osa-alueita: ruotsin kielen opinnot (SFI), ruotsalaista yhteiskuntaa koskevat opinnot, työharjoittelut, annettava tuki, tuki ja

¹¹ Korvauksen taso kesäkuussa 2020

¹² Nordiska ministerrådet (2018): Nyanlända kvinnors etablering, TemaNord 2018:520, s. 78.
<https://oxfordresearch.se/wp-content/uploads/2018/04/Nyanl%C3%A4nda-kvinnors-etablering.pdf>

¹³ Vanhempainvapaa mahdollistaa hukatun ajan kuromista kiinni enintään 12 kuukauden ajan. Ohjelmaan voi myös palata töiden jälkeen, mikäli henkilötunnuksen saamisesta on kulunut alle 36 kuukautta. Information Sverige (2019). Etableringsprogram från Arbetsförmedlingen. Linkki: <https://www.informationsverige.se/sv/jag-har-fatt-uppehallstillstand/om-du-vill-arbeta/etableringsprogram-fran-arbetsformedlingen/>

¹⁴ IFAU (2020). Aktiviteter för flykting och anhöriginvandrare inom etableringsprogrammet. S.30
Linkki: <https://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2020/r-2020-4-aktiviteter-for-flykting--och-anhoriginvandrare-inom-etableringsprogrammet.pdf>

opastus, taitojen validointi.¹⁵ Ohjelman joustavuudesta huolimatta osa opinnoista on pakollisia. Niihin kuuluu:

- Ruotsin kielen opetus maahanmuuttajille (Svenska för invandrare, SFI)
- Yhteiskunnalliset opinnot ja ruotsalaista yhteiskuntaa koskevien perustietojen opetus (vähintään 100 tuntia 16)
- Toimenpiteet, joilla henkilön työmarkkinavalmiuksia parannetaan, esimerkiksi työharjoittelu 17 tai taitojen todentaminen.

Osanottaja voi seurata ja toteuttaa suunnitelmaansa digitaalisesti käyttämällä Ruotsin julkisen työvoimapaalvelun (Arbetsförmedlingen) sovellusta. Ohjelma päättyy automaattisesti, jos osanottaja saa työpaikan tai aloittaa opiskelun. Suunnitelman laatimisen jälkeen osallistuminen on mahdollista enintään 24 kuukauden ajan 36 kuukauden kuluessa siitä, kun henkilö on saanut ruotsalaisen henkilötunnuksen¹⁸. Asettautumisohjelmaan voi osallistua vain kerran.

Kuva 1 esittää eri aktiviteetteihin osallistumisen yleisyyttä asettautumisohjelmassa.

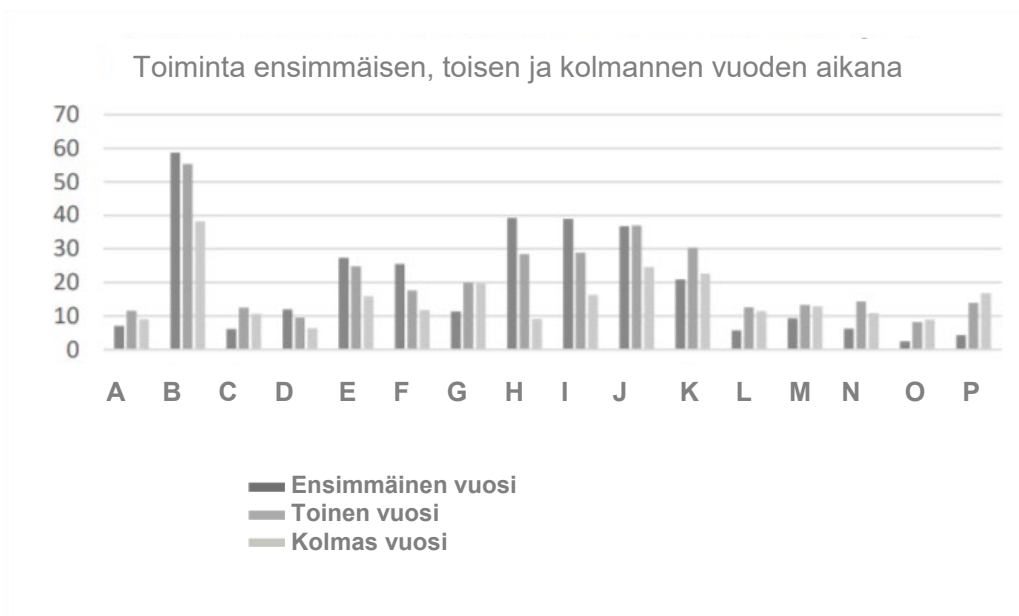
¹⁵ Arbetsförmedlingen (2020). Etableringsprogrammet. Linkki: <https://arbetsformedlingen.se/for-arbetssokande/stod-och-ersattning/att-delta-i-program/etableringsprogrammet>

¹⁶ Nk. samhällsorientering för nyanlända, jossa tuntimäärä nostettiin 60 tunnista 100 tuntiin helmikuusta 2020 alkaen, ks. esim. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/12/utokad-samhallsorientering-for-nyanlanda/>

¹⁷ Information Sverige (2019). Etableringsprogram, Arbetsförmedlingen Linkki: <https://www.informationsverige.se/sv/jag-har-fatt-uppehallstillstand/om-du-vill-arbeta/etableringsprogram-fran-arbetsformedlingen/>

¹⁸ Arbetsförmedlingen (2020). Etableringsprogrammet. Linkki: <https://arbetsformedlingen.se/for-arbetssokande/stod-och-ersattning/att-delta-i-program/etableringsprogrammet>

Kuva 1. Osuus (%) osanottajista, jotka osallistuivat EP-aktiviteetteihin ensimmäisen, toisen ja kolmannen vuoden aikana sen jälkeen, kun he olivat asettuneet kuntaan. Vuosi 2013. Lähde: IFAU (2020)19.

- A. Työharjoittelu
- B. Valmistava ja ohjaava koulutus
- C. Työvoimakoulutus
- D. Terveyttä edistävät palvelut
- E. Työhön valmistavat palvelut
- F. Sosiaaliset aktiviteetit
- G. Työnhakija
- H. Yhteiskuntaosaamiseen keskittyvä kotouttamiskoulutus
- I. Maahanmuuttajien ruotsinopetus taso A (alin taso)
- J. Maahanmuuttajien ruotsinopetus taso B (toiseksi alin taso)
- K. Maahanmuuttajien ruotsinopetus taso C (toiseksi ylin taso)
- L. Maahanmuuttajien ruotsinopetus taso D (ylin taso)
- M. Suunnitelman päivittäminen
- N. Maahanmuuttajan tuettu työ
- O. Palkkatuettu työ pitkään työttömänä olleille²⁰
- P. Aikuiskoulutus

¹⁹ Aktiviteter för flykting och anhöriginvandrare inom etableringsprogrammet. S.32

²⁰ palkkatuettu työ vaikeasti työllistyville / pitkäaikaistyöttömille (ei vastaa suomen määritelmää pitkäaikaistyöttömyydestä vaan henkilöt jotka 20-25 v. voi hakea jos ollut ilman työtä 6 kk viimeisen 9 kk aikana ja yli 25 v voi hakea jos ollut 12 kk työttömänä viimeisen 15 kk aikana)

Kouluttautumisvelvollisuus maahanmuuttajille, joilla on vähäinen tai heikko koulutustausta - Asettautumisohjelmaan sisältyy kouluttautumisvelvollisuus. Tällä tarkoitetaan sitä, että mikäli työvoimaviranomainen katsoo osanottajan tarvitsevan koulutusta siirtyäkseen Ruotsin työmarkkinoille, hänen tulee osallistua soveltuvaan koulutukseen²¹. Näin voi käydä esimerkiksi tilanteissa, joissa osanottajalla ei ole koti- maastaan saatua koulutusta tai jos koulutusta on saatu vain vähän²². Kouluttautumisvelvollisuuden laiminlyönnistä seuraa asettautumisohjelman taloudellisen tuen menettäminen.

Osallistuminen ruotsin kielen opetukseen – Kielitaito on yksi asettautumisohjelman olennaisimmista osa-alueista ja ensimmäinen arviointikohde kartoitusvaiheeseen siirryttäessä. Mitään tiettyä ”tavoitetasoa” ei ole, vaan kaikki ruotsin kieltä osaamattomat osanottajat määrätään ohjelmassa kieliopetukseen. Ruotsissa tästä opetuksesta käytetään nimitystä ruotsin kielen opetus maahanmuuttajille tai SFI.

Kielitasoja arvioidaan kunnallisella tasolla. Tarjolla on useita eri tarkoituksiin suunniteltuja SFI-kursseja. SFI:llä on kolme päälinjaa ja arviointi perustuu aiempiin koulutustasoihin: yksi päälinjoista on suunnattu henkilöille, joilla on vähäinen tai olematon koulutus (Studieväg 1), toinen päälinja henkilöille, joilla on hieman enemmän koulutusta (Studieväg 2), ja kolmas päälinja niille, joilla on pidempi koulutus (Studieväg 3). Kun nämä alustavat linjat on suoritettu, ruotsin kielen kursseja voidaan jatkaa kunnallisessa aikuiskoulutuksessa (Komvux) ensimmäisen vieraan kielen kursseina²³. Opin-toja voi myös jatkaa asettautumisohjelman jälkeen joko kielikursseina tai esimerkiksi kieli- ja ammattiopinnot yhdistävinä yhdistelmäkoulutuksina, joita useat kunnat nykyään tarjoavat. Näihin koulutuksiin osallistuvat henkilöt voivat hakea tavanomaista CSN-opintorahaa tai opintolainaa²⁴.

²¹ Regeringskansliet (2017). Frågor och svar om utbildningsplikt. Linkki: <https://www.regeringen.se/artiklar/2017/06/fragor-och-svar-om-utbildningsplikten/>

²² Information Sverige (2019). Etableringsprogram, the Swedish Public Employment Linkki: <https://www.informationsverige.se/sv/jag-har-fatt-uppehallstillstand/om-du-vill-arbeta/etablerings-program-fran-arbetsformedlingen/>

²³ Arbetsförmedlingen (2019). Arbetsförmedlingens återrapporering: Årsrapport aktiviteter i etableringsuppdraget 2018. Linkki: <https://arbetsformedlingen.se/download/18.19a3c18c16b1dc6b3bc89a/1559721084564/aterrapport-aktiviteter-etableringsuppdraget-2018.pdf>

²⁴ CSN hallinnoi ruotsalaista opintotukijärjestelmää, ks. <https://www.csn.se/languages/suomi-finska.html>

Oikeus taloudelliseen tukeen - Asettautumisohjelmassa ollessaan osanottajat saavat Ruotsin sosiaaliturvalaitokselta asettautumiskorvauksen (*Etableringsersättning*). Kartoituvaiheen asettautumiskorvaus on 231 Ruotsin kruunua päivässä ja asettautumisohjelman osanottaja saa 308²⁵ Ruotsin kruunua päivässä. Korvauksen saa enintään viideltä päivältä viikossa, mikä tarkoittaa, että tukea voi saada yhteensä noin 6160 Ruotsin kruunua kuukaudessa²⁶. Lisätukea voidaan maksaa myös, mikäli osanottajalla on lapsia tai hän tarvitsee lisää tukea vuokran maksamiseen. Tuki on verovapaa. Ruotsin sosiaaliturvalaitos päättää, onko osanottaja oikeutettu saamaan asettautumiskorvausta.

Osanottajien on otettava vastuu omasta edistymisestään - Asettautumisohjelman osanottajien on annettava ajankäytöstään ja toimistaan *aktiivisuusraportteja*. Aktiivisuusraportointi on samanlaista monissa vastaavissa ruotsalaisissa ohjelmissa ja se velvoittaa työnhakijaa kertomaan toimistaan kuukausittain työvoimatoimistolle. Raportoinnilla seurataan osanottajan toimintaa ja työvoimatoimisto käyttää sitä tarjotakseen osanottajalle asianmukaista tukea.

Raportointijärjestelmä on sähköinen ja raportointi tehdään työvoimapalveluiden verkkosivuston kautta. Tästä huolimatta työvoimatoimiston virkailija tarkistaa aktiivisuusraportin kuukausittain ja päättää, onko osanottaja edelleen oikeutettu saamaan tukea. Tämä lisää viranomaisten hallinnollista taakkaa. Valtiokonttorin (Statskontoret) hiljattain tekemän arvioinnin mukaan raportointijärjestelmä kuluttaakin ehkä liikaa työvoimaviranomaisten työaikaa²⁷.

Ohjelma tukee ja ohjaa osallittujia, mutta osanottajat vastaavat itse edistymisestään. Jos osanottaja laiminlyö jonkin ohjelman vaiheen, hän menettää asettautumistuen tai osan siitä. Osanottajan on saavuttava aikataulun mukaisesti työvoimatoimiston kanssa sovittuihin tapaamisiin ja hänen on osallistuttava ohjelman aktiviteetteihin sovitun aikataulun mukaisesti. Hänen on myös palautettava aktiivisuusraporttinsa ajoissa. Osanottajaa vaaditaan myös hakemaan samanaikaisesti hänen profiiliinsa sopivia töitä.

²⁵ Försäringkassan (2020). Om du deltar i etableringsprogrammet hos Arbetsförmedlingen. Linkki: <https://www.forsakringskassan.se/privatpers/arbetssockande/om-du-deltar-i-etableringsprogrammet-hos-arbetsformedlingen>

²⁶ Laskettu keskimääräisen 20 työpäivää sisältävän kuukauden perusteella.

²⁷ Statskontoret (2019). Ett nytt regelverk för etableringsuppdraget – genomförande och effekter för Arbetsförmedlingens verksamhet. Linkki: <http://www.statskontoret.se/globalassets/publikationer/2019/201901.pdf>

Osanottajat on vakuutettu ohjelmaan osallistumisensa ajan - Ohjelmassa ollessaan osanottajat on vakuutettu henkilövakuutuksella ja ryhmähenkivakuutuksella. Työnantaja voi myös saada vakuutuskorvauksen, jos osanottaja aiheuttaa vahinkoja työpaikalla²⁸.

1.4 Opintopolun valintaan vaikuttavat tekijät

Asettautumishjelma on aktiivinen työmarkkinamenettely, joten ensimmäinen vaihe ennen henkilön määräämistä ohjelmaan on työvoimatoimiston suorittama työmarkkina-arviointi. Arvioinnin jälkeen henkilö määrätään hänelle sopivaan ohjelmaan. Asettautumishjelman ensimmäinen vaihe on kartoitus, jonka aikana osanottaja ja työvoimatoimiston työvoimaviranomainen käyvät yhdessä läpi osanottajan koulutustaustan, taidot ja työkokemuksen. Tämä voidaan tehdä keskustelemalla tai työvoimatoimiston verkkosivustolla olevalla itsearviointiin soveltuvalla verkkotyökalulla. Osanottajan kielitaito, työkokemus ja koulutustausta muodostavat henkilökohtaisen suunnitelman perustan. Työvoimaviranomainen tekee aina ensimmäisen tapaamisen yhteydessä alustavan arvion, jossa kartoitetaan osanottajalle sopivat toimenpiteet. Kieli- ja yhteiskuntaopinnot ovat kaikille asettautuohjelmaan osallistuville pakollisia²⁹.

Tietyt ryhmät ohjataan tavanomaisesti suoraan arvioitua lähtötasoa vastaaville koulutuspoluille. Esimerkiksi vähäisen koulutustaustan omaavien henkilöiden tulee ensisijaisesti osallistua SFI:hin, yhteiskuntaopintoihin ja aikuiskoulutusjärjestelmään (Komvux), jotka kuuluvat koulutusvelvollisuuden piiriin. Muiden ryhmien, esimerkiksi henkilöiden jotka pidemmän koulutustaustansa tai työkokemuksensa perusteella työllistyvät todennäköisemmin, tulee osallistua SFI:hin, yhteiskuntaopintoihin ja muihin toimiin, jotta ryhmille voidaan löytää heidän osaamistaan vastaavia töitä. Heidät voidaan ohjata esimerkiksi pikalinjalle (Snabbspår), joka on pikareitti työvoimapulasta kärsiviin ammatteihin³⁰. Lisätietoja pikareitistä löytyy raportin osiosta 2.

²⁸ Arbetsförmedlingen (2019). Faktablad för arbetssökande Försäkrings skydd och skadeersättningsansvar. Linkki: <https://arbetsformedlingen.se/download/18.75a5a30116b93f40a3fad40/1569850230204/Faktablad%20om%20f%C3%B6rs%C3%A4krings%20och%20skadeers%C3%A4ttningsansvar%20vid%20vissa%20arbetsmarknadspolitiska%20program.pdf>

²⁹ Arbetsförmedlingen. Haastattelu 2. huhtikuuta 2020.

³⁰ Regeringskansliet (2017). Frågor och svar om utbildningsplikt. Linkki: <https://www.regeringen.se/artiklar/2017/06/fragor-och-svar-om-utbildningsplikten/>

1.5 Vastuutahot

Työvoimaviranomainen (Arbetsförmedlingen³¹) - Vastaa siitä, että vastasaapuneelle henkilölle tarjotaan toimenpiteitä, joiden avulla voidaan edesauttaa ja nopeuttaa hänen asettautumistaan työ- ja sosiaalielämään³². Työvoimaviranomainen on myös päävastuussa asettautumisohjelmasta. Työvoimatoimiston viranomaiset seuraavat yksilöiden etenemistä ja avustavat tarvittaessa. Työvoimatoimisto varmistaa, että osanottaja ohjataan muihin aktiivisiin toimenpiteisiin, mikäli osanottaja on asettautumisohjelman jälkeen edelleen työtön tai vailla opiskelupaikkaa / -ohjelmaa.

Ruotsin sosiaaliturvalaitos (Försäkringskassan³³) – Vastaa asettautumiskorvauksen arvioimisesta ja määrittämisestä yksilötasolla.

Kunnat - Vastaavat yhteiskuntaopinnoista ja SFI:stä, mutta voivat myös tarjota työmarkkinakoulutusta tai hyvinvointia ja terveyttä edistäviä toimia³⁴.

1.6 Asettautumisohjelman jälkeen

Jos osanottaja ei löydä työ- tai opiskelupaikkaa asettautumisohjelman 24 kuukauden keston aikana, hänelle tarjotaan mahdollisuus jatkaa muissa työvoimatoimiston tarjoamissa ohjelmissa. Työvoimaviranomainen ohjaa henkilön tälle sopivaan ohjelmaan. Jokaisella Ruotsissa oleskelevalla henkilöllä on oikeus osallistua tähän ohjelmaan, jos hän on ollut pitkään työtön ja on ilmoittautunut työnhakijaksi työvoimatoimistoon³⁵. Ohjelma keskittyy pääasiassa työnhakuun eikä niinkään koulutukseen. Etenemistä seurataan työvoimaviranomaisen kanssa käydyillä seurantakeskusteluilla. Yllä mainitut aktiivisen työvoimapolitiikan toimenpiteet eivät ole pakollisia, mutta monet Ruotsin sosiaaliturvajärjestelmän edut - esimerkiksi oikeus työttömyyskorvaukseen (A-kassa) -

³¹ <https://arbetsformedlingen.se/other-languages/suomeksi-finska>

³² 4 § lag (2017:584) om ansvar för etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare. Linkki: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2017584-om-ansvar-for-etableringsinsatser_sfs-2017-584

³³ <https://www.forsakringskassan.se/>

³⁴ Arbetsförmedlingen (2019). The Swedish Public Employment Services Årsrapport aktiviteter i etableringsuppdraget 2018. Linkki: <https://arbetsformedlingen.se/download/18.19a3c18c16b1dc6b3bc89a/1559721084564/aterrapport-aktiviteter-etableringsuppdraget-2018.pdf>

³⁵ Arbetsförmedlingen. Haastattelu 2. huhtikuuta 2020; Arbetsförmedlingen (2019) Arbetsförmedlingens återsrapportering: Årsrapport aktiviteter i etableringsuppdraget 2018 6 maj 2019. Linkki: <https://arbetsformedlingen.se/download/18.19a3c18c16b1dc6b3bc89a/1559721084564/aterrapport-aktiviteter-etableringsuppdraget-2018.pdf>

ovat kytköksissä siihen, että henkilö ilmoittautuu johonkin työvoimatoimiston aktiiviseen työmarkkinamenettelyyn.

1.7 Asettautumishjelman arviointi

Työvoimatoimisto raportoi asettautumishjelmaan tekemistään parannuksista vuonna 2018³⁶. Raportin mukaan ohjelmaa on paranneltu jatkuvasti siitä asti, kun asettautumishjelma ja sen vuoden 2010 edeltäjä käynnistyivät. Joka vuosi työmarkkinoille tai opintoihin on siirtynyt enemmän ihmisiä kuin edellisvuonna. Työn jatkuvuus ja huolellinen kohdentaminen ovat vaikuttaneet ohjelman menestykseen ja vastasaapuneiden henkilöiden tarpeita koskeva tietopohja täydentyy vuosi vuodelta.

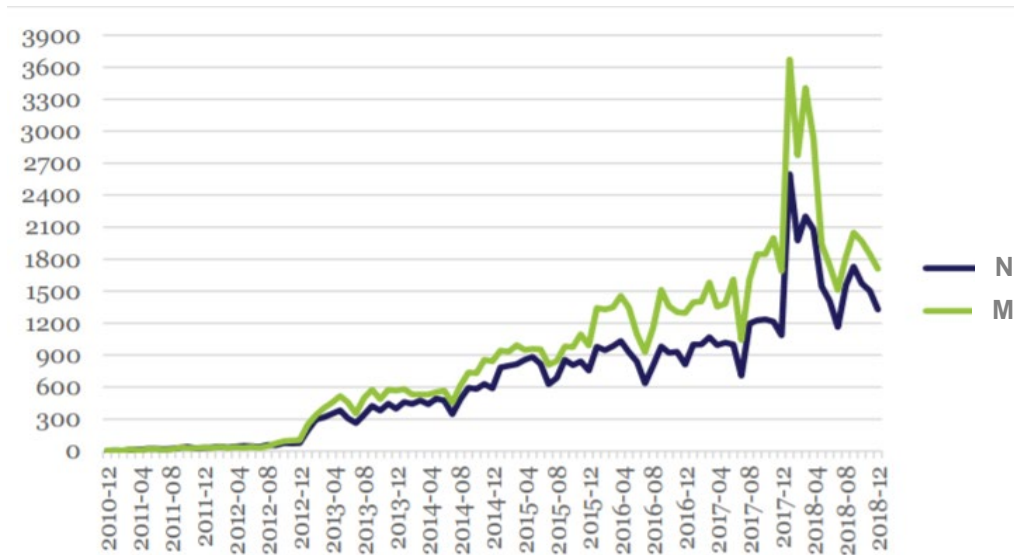
Taulukko 1: Sukupuolen ja koulutustason mukaan jaetut määrät ja osuudet ihmisistä, joilla on jossain vaiheessa vuosien 2010-2018 aikana ollut asettautumissuunnitelma. Lähde: Arbetsförmedlingen (2019)³⁷.

Koulutusaste	Naiset	Osuus (%)	Miehet	Osuus (%)	Yhteensä	Osuus (%)
Perusaste	36 212	56	44 425	51	80 637	53
Toinen aste	12 407	19	18 723	21	31 130	20
Korkeakoulu < 2 vuotta	2 748	4	4 349	5	7 097	5
Korkeakoulu > 2 vuotta	13 159	20	20 061	23	33 220	22
Yhteensä	64 526	100	87 558	100	152 084	100

³⁶ Arbetsförmedlingen (2018). Förbättra genomförandet av etableringsuppdraget. Linkki: <https://mb.cision.com/Public/1326/2659366/9b818536c78a34dd.pdf>

³⁷ Arbetsförmedlingen (2019) Arbetsförmedlingens återsrapportering: Årsrapport aktiviteter i etableringsuppdraget 2018 6 maj 2019 <https://arbetsformedlingen.se/download/18.19a3c18c16b1dc6b3bc89a/1559721084564/aterrapport-aktiviteter-etableringsuppdraget-2018.pdf>

Kuva 1: Asettautumisohjelmasta poistuneiden henkilöiden määrä sukupuolen mukaan jaettuna (sininen = naiset, vihreä = miehet). Lähde: Arbetsförmedlingen (2019)³⁸.

Arvioiden mukaan toimenpiteiden hyvät tulokset ovat seurausta hyvästä taloustilanteesta³⁹ ja siihen liittyvästä työvoiman suuresta kysynnästä sekä tiettyjen työvoimatoimenpiteiden, kuten pikareitin, käyttöön ottamisesta. Merkittävä tekijä on myös vahva panostus työnhakijan ja työpaikan vastaavuuteen (matching), jonka myötä työnhakijan taidot pyritään kartoittamaan nopeammin ja laadukkaammin työn ja koulutuksen vastaavuuden parantamiseksi. Näillä henkilöillä, joihin Ruotsissa viitataan ”lähellä työmarkkinoita” olevana ryhmänä⁴⁰, on tunnistettavaa osaamista tai koulutusta joko aiemmista tehtävistään tai esimerkiksi pikareitin (ks. luku 2) kautta kerättyinä.

Tällä hetkellä tavoitteena on, että 36 prosenttia ohjelman osallistujista löytäisivät osaamistaan ja koulutustaan vastaavia tehtäviä. Vuonna 2017 raportoitiin, että 33 osallistujista löysi koulutustaan ja osaamistaan vastaavia tehtäviä ja samoin 33 prosenttia pääsi aloittamaan taustaansa ja tavoitteisiinsa sopivan koulutuksen. Työvoimatoimiston lausunnon mukaan korkeampien lukujen saavuttamiseksi asettautumis-

³⁸ Ibid

³⁹ Tilanne ennen Covid-19 -virusta.

⁴⁰ ”nära arbetsmarknaden”

ohjelmassa voitaisiin hyödyntää pikareitistä saatuja hyviä kokemuksia (ks. luku 2). Lukujen kohentamiseksi on toivottu myös tiivistettyä vuoropuhelua työnantajien, kuntien ja työvoimapalveluiden välillä⁴¹.

Vuonna 2018 tehdyssä arviointiraportissa tunnistettiin myös kehittämistarpeita. Niitä ovat kartoitusprosessien kehittäminen, vastasaapuneiden naisten osaamisen parempi huomioiminen ja hyödyntäminen sekä digitaalisten palveluiden parempi hyödyntäminen osallistujien senhetkisestä kielitaidosta riippumatta⁴².

Useat toimijat Ruotsissa ovat tarkastelleet asettautumishjelman toimivuutta ja uusia arvioiteja tehdään jatkuvasti. Esimerkiksi työvoimatoimisto raportoi viimeistään 12. kesäkuuta 2020 Ruotsin työttömyysvakuutuslaitokselle (IAF), mihin toimenpiteisiin on ryhdytty IAF:n kommentissaan osoittamien puutteiden korjaamiseksi⁴³. Lisäksi Työmarkkina- ja koulutuspoliittinen arviointi-instituutti (IFAU) on huomauttanut, että merkittävä osa vastasaapuneista henkilöistä osallistuu asettautumishjelmassa ollessaan työelämään valmistaviin toimenpiteisiin. Vain pieni osa osanottajista osallistuu suoraan työmarkkinoille suuntaaviin toimenpiteisiin, kuten työmarkkinakoulutukseen tai tuettuun työntekoon⁴⁴.

⁴¹ Arbetsförmedlingen 2018: Förbättra genomförandet av etableringsuppdraget., Pp.31-32 <https://mb.cision.com/Public/1326/2659366/9b818536c78a34dd.pdf>,

⁴² Arbetsförmedlingen (2018). Förbättra genomförandet av etableringsuppdraget. Linkki: <https://mb.cision.com/Public/1326/2659366/9b818536c78a34dd.pdf>

⁴³ IAF (2020). Utbildningsplikten inom etableringsprogrammet. Linkki: <https://www.iaf.se/granskning/rapporter/2020/utbildningsplikten-inom-etableringsprogrammet/>

⁴⁴ IFAU (2020). Aktiviteter för flykting och anhöriginvandrare inom etableringsprogrammet. S .30 Linkki: <https://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2020/r-2020-4-aktiviteter-for-flykting--och-anhoriginvandrare-inom-etableringsprogrammet.pdf>

2 Snabbspåret – pikareitti

2.1 Esittely

Snabbspåret tai Snabbspår (SS, suomeksi ”pikareitti”) on kolmikantaisella sopimuksella laadittu malli kotoutujien työllistymisen nopeuttamiseksi. Sen toimet on suunnattu henkilöille, jotka ovat juuri saapuneet Ruotsiin ja joilla on koulutusta tai ammatillista kokemusta työvoimapulasta kärsiviltä toimialoilta. Malli on vähitellen kasvanut kattamaan yli 30 alaa, joilla on työvoimapulaa ja joille löytyy työviranomaisten tunnustamaa osaamista kotoutujien joukosta⁴⁵. Työvoimatoimisto, työnantajat, työmarkkinaosapuolet ja kansalliset virastot hallinnoivat yhdessä eri pikareiteillä tehtäviä toimenpiteitä. Pikareitti on jaettu kolmeen osaan, osaan, joissa pyritään kartoittamaan henkilön aiemmat taidot, arvoimaan ja todentamaan henkilön kyvyt ja lisäämään henkilön osaamista koulutuksen ja harjoittelun avulla. Pikareitti onkin siis tärkeä nähdä ”toimenpiteiden ketjuna”, eikä yhtenä tiettynä työmarkkinaohjelmana.

Tällä hetkellä 14 pikareitistä 13 on aktiivisia⁴⁶. Tähän mennessä pikareitteihin on osallistunut yhteensä 9000 osanottajaa, joista 70% on miehiä. Tästä poiketen suurimman, opettajille tarkoitetun pikareitin osallistujista noin 70% on naisia.

Jokaisen pikareitin toimenpiteet vaihtelevat sen mukaan, millaisia tarpeita siihen osallistuvilla työmarkkinaosapuolilla on. Ne riippuvat myös osanottajien taidoista ja työkokemuksesta. Eri reittien sisältämiä toimenpiteitä ovat esimerkiksi kielikoulutus, työharjoittelu tai muu työpaikalla tapahtuva koulutus, osaamisen validointi ja tarkoituksenmukaiset lisäkoulutukset.

2.2 Validointiprosessi

Validointiprosessiin on kiinnitetty entistä enemmän huomiota, sillä sen katsotaan parantavan työntekijöiden ja työnantajien yhteen saattamista. Esimerkiksi kokeille tarkoitettujen pikareittien validointiprosessi koostuu kolmesta vaiheesta:

⁴⁵ Arbetsförmedlingen (2019): Arbetsförmedlingens nulägesbedömning av arbetet med snabbspår. Linkki: <https://mb.cision.com/Public/1326/2741772/a9e52a874025498c.pdf>

⁴⁶ Marie Lindbäck (2020), SS:n kansallinen koordinaattori, Arbetsförmedlingen.

Vaihe 1. Validointiprosessi alkaa työvoimatoimistossa tehtävällä (kyselymuotoisella) arvioinnilla, jonka työnhakija suorittaa omalla äidinkielellään. Arvioinnin avulla työnhakija voi verrata osaamistaan Ruotsin työmarkkinoiden tarpeisiin.

Vaihe 2. Osanottajan aiempi tietotaso selvitetään pääasiassa ravintola-alan valtuutettujen osaamisen arvioijien tekemillä haastatteluilta. Nämä haastattelijat voivat myös olla työnantajia. Työnhakija voi kertoa ammattia koskevasta työkokemuksestaan ja taidoistaan työvoimatoimiston tarjoaman tulkin tai muun kielitaitoon liittyvän tuen avulla. Tämän jälkeen työnhakija saa arvion osaamisestaan ja lausunnon, jossa kuvataan lisätoimet ja koulutusjaksot, jotka työnhakija tarvitsee työllistyäkseen kokiksi Ruotsissa.

Vaihe 3. Jos osanottajalla todetaan hänen aiemman osaamisensa perusteella olevan työ- tai opiskelumahdollisuuksia Ruotsissa, hän siirtyy ohjelman viimeiseen vaiheeseen. Kolmas vaihe koostuu sertifiointista, joka parantaa henkilön mahdollisuuksia työllistyä kokiksi. Siinä alan koulutettu arvioitsija testaa osanottajan kyvyt työpaikalla joko arabian tai englannin kielellä. Sertifiointi suoritetaan työharjoitteluna, josta käytetään nimitystä "Yrkeskompetensbedömning". Työvoimatoimisto maksaa harjoittelussa esimiehenä toimivan henkilön palkan⁴⁷.

Järjestelyn vastuualueet jakautuvat seuraavasti:

Työmarkkinaosapuolten tehtävät:

- Validointimateriaalien käännökset
- Ammattimaisten ja monikielisten arvioijien kouluttaminen
- Paikallisen ja alueellisen yhteistyön mahdollistavien rakenteiden luominen yhdessä työvoimatoimiston kanssa
- Tiedottaminen validointisertifikaatin merkityksestä työmarkkinaosapuolten jäsenistöille ja validoitujen henkilöiden osaamista vastaavien tarpeiden määrittely

Työvoimatoimiston tehtävät:

- Työntekijöiden itsearvioinnin mahdollistaminen
- Validoinnin tulkkauksesta huolehtiminen
- Alan vaatimusten mukaisen validoinnin järjestäminen ulkopuolisten asiantuntijoiden avulla
- Lisäkoulutuksen tarjoaminen työmarkkinakoulutuksen muodossa
- Kansallisten rakenteiden ylläpitäminen seuranta- ja arviointia varten
- Työnantajien kompensointi työharjoittelun aikana tapahtuvasta ammattipätevyysarvioinnista koituvista lisäkuluista (esimiehen palkkio)

⁴⁷ Arbetsförmedlingen, Snabbspår för nyanlända kockar. Linkki: <https://arbetsformedlingen.se/download/18.4f830fa916b940c936f7d49/1568282512226/snabbspar-kockar.pdf>

2.3 Pikareittiin valitut toimialat ja osanottajat

Suurin osa pikareiteistä otettiin käyttöön vuoden 2016 alussa pian sen jälkeen, kun SS aloitettiin vuonna 2015. Hallitus suuntasi ne kokeille pyrkimyksenään vastata elintarvikepalvelusektorin suureen työvoimapulaan. Eniten osanottajia on tällä hetkellä pikareiteillä, jotka on suunnattu opettajille, hoito- ja terveysalan ammattilaisille, henkilöille, joilla on puualan työkokemusta, yhteiskuntatieteellisten alojen, kuten talous- ja lakiteknisten aalojen tutkinto sekä insinööreille ja tekniikoille. Kukin kolmikantaisen sopimuksen osapuoli voi tehdä aloitteen uuden pikareitin luomisesta tietyille toimialalle.

SS:ään osallistuakseen osanottajalla on oltava kokemusta tai koulutusta työvoimapolusta kärsivältä alalta ja hänen on oltava kirjattuna työnhakijaksi työvoimatoimiston rekisteriin. Lisäksi yhden seuraavista kriteereistä on täytyttävä⁴⁸:

- Henkilö osallistuu asettautumishjelmaan tai on osallistunut siihen edeltävien 12 kuukauden aikana;
- Henkilöllä on voimassa oleva asettautumissuunnitelma tai hänen asettautumissuunnitelmansa mukaiset toimet ovat päättyneet edeltävien 12 kuukauden aikana; tai
- Henkilölle myönnetystä oleskeluluvasta on kulunut enintään 3 vuotta.

Näiden lisäksi jokaisella pikareitillä on omat vaatimuksensa. Akateemiset pikareitit esimerkiksi edellyttävät, että osanottajalla on vahvistettuja asiakirjoja ja todistuksia aiemmista yliopistotason opinnoistaan⁴⁹. Muilla aiemmasta kokemuksesta riippuvilla reiteillä alkuvaiheen validointiprosessin avulla pyritään varmistamaan, että osanottajilla on riittävä osaaminen pikareitillä. Jotkin pikareitit vaativat myös jonkin verran ruotsin kielen osaamista. Tämä koskee esimerkiksi terveydenhoitoalan ammatteja.

Uusia pikareittejä ei ole otettu käyttöön merkittävässä määrin sen jälkeen, kun pikareitti käynnistettiin vuonna 2015. Tällä hetkellä keskustellaan pikareitistä, joka koskisi vain taloustieteilijöitä (jotka kuuluvat nyt yleisempään, useampia yhteiskuntatieteellisiä ammatteja sisältävään pikareittiin). Uusi Ruotsin maatalousyliopiston kanssa yhteistyössä tehty maataloustieteilijöille suunnattu pikareitti on osoittautunut hyödylliseksi eläinhoitajiksi kouluttautuville⁴.

SS:n laajentamisesta on keskusteltu, sillä Ruotsin työmarkkinoilla on edelleen pulaa tietyistä taidoista ja osaamisesta. Laajentamisen haasteena on kuitenkin se, että asettautumishjelman osanottajamäärän laskun myötä myös SS:n osanottajamäärä

⁴⁸ Arbetsförmedlingen (2020) Linkki: <https://arbetsformedlingen.se/for-arbetssookande/stod-och-ersattning/stod-a-o/snabbspar>

⁴⁹ Marie Lindbäck (2020), SS:n kansallinen koordinaattori, Arbetsförmedlingen.

on laskenut. Mallin kohderyhmää pyritään tulevaisuudessa mahdollisesti laajentamaan myös niihin vastasaapuneisiin henkilöihin, joiden puoliso on syntynyt Ruotsissa⁴. SS:n kohderyhmää siis laajennetaan ennemmin tai myöhemmin kattamaan maahanmuuttajaryhmiä, jotka eivät osallistu asettautumishjelmaan.

2.4 Pikareitin arviointi

Jokaista yksittäistä pikareittiä on yritetty seurata ja arvioida. Saadut tulokset ovat olleet vaihtelevia. Tulosten tarkastelussa tulisikin ottaa huomioon myös eri pikareittien suunnitelmallit ja niihin liittyvät erilaiset toimenpiteet. Kohdetoimialalleen työllistyneiden osanottajien mukaan yksi menestyksekkäimmistä pikareiteistä on ollut eläinhoitajille suunnattu reitti. Lähes kaikkien osanottajien kerrottiin saaneen toimiluvan ammatissa toimimiseen pikareitin ansiosta. Menestyksen avaintekijöiksi kuvattiin hyvä työmarkkinaosapuolten välinen viestintä ja oppilaitoksen tehokas osallistuminen. Kokeille suunnatun ja ensimmäisenä käyttöön otetun pikareitin havaittiin kohdanneen enemmän ongelmia⁵⁰. Osanottajat työllistyvät sektorilla usein muulla työnimikkeellä kuin kokiksi tai he työllistyvät täysin eri toimialalle. Ruotsin kielen huono osaaminen on pikareitin vaikeimpia ongelmia ja este sille, etteivät osanottajat työllisty osallistuttuaan pikareittiin ja muuhun lisäkoulutukseen⁵¹. Kielitaito on erityisen tärkeä terveydenhoitoalan ammattiteissa toimiville ja opettajille suunnatuilla pikareiteillä.

Yleisesti ottaen tilastojen puute on merkittävä SS:ään kohdistetun kritiikin aihe. Huolta on herättänyt myös se, että asettautumishjelmaan osallistuvien määrään suhteutettuna SS:n osanottajien kokonaismäärä on edelleen melko alhainen.

⁵⁰ Arbetsförmedlingen (2019): Arbetsförmedlingens nulägesbedömning av arbetet med snabbspår. Linkki: <https://mb.cision.com/Public/1326/2741772/a9e52a874025498c.pdf>

⁵¹ Marie Lindbäck (2020), SS:n kansallinen koordinaattori, Ruotsin julkinen työvoimapalvelu.

3 Etableringsjobb – valtion osittain tukemat asettautumista edistävät työt

3.1 Esittely

Etableringsjobb (EJ) on vastikään esitelty malli, joka pyrkii tukemaan vastasaapuneiden ja pitkäaikaistyöttömien henkilöiden siirtymistä Ruotsin työmarkkinoille. EJ käynnistettiin ammattiliittojen ja työnantajajärjestöjen yhteistyönä. Järjestöt ja liitot sopivat uudeltaisesta työllistämismallista, joka perustuu työehtosopimuksissa määriteltyihin palkkatasoihin. Ainutlaatuisen mallista tekee se, että valtio maksaa osan työntekijän palkasta suorana tukena. Työnantaja maksaa siis vain osan palkasta ja valtio hyvittää työehtosopimuksen vähimmäispalkkatason alle jäävän osan päivärahalta. Täten malli antaisi työnantajien palkata valtion tukemilla palkoilla henkilöitä, joiden tuottavuustaso ei täytä tehtävän vaatimuksia. Tämä voi toimia tärkeänä kannustimena avoimien työpaikkojen lisäämiseen sekä pätevyityksen työtehtävien kautta koulutuksen sijaan.

Malli piti ottaa käyttöön 1. heinäkuuta 2020, jolloin uuden lain voimaanastumista ehdotettiin, mutta prosessi on viivästynyt useammasta syystä. Viimeisin asiaan liittyvä tapahtuma on parlamentille 12. maaliskuuta 2020 jätetty lakiesitys⁵². Esitys sisältää lainsäädännöllisiä muutoksia, joilla voitaisiin luoda olosuhteet päivärahan käyttöön ottamiseksi henkilöille, jotka on työllistetty tulevan uuden tuetun työllistämismallin mukaisesti. Esityksessä on lisäksi ehdotuksia järjestelmän hallinnon kehittämiseksi ja virheellisten maksujen välttämiseksi. Lain odotetaan astuvan voimaan 1. lokakuuta 2020.

Uuden mallin valmisteluun on monta syytä, joista merkittävin on olemassa olevien työllistymisen lisäämiseen pyrkivien mallien kyvyttömyys tuottaa haluttuja tuloksia. Lisäksi kasvaneen ja tällä hetkellä ennätyksellisen korkealla olevan työllisyysasteen odotetaan laskevan alkavan taloustaantumien myötä. Arvioiden mukaan noin 32% kaikista Ruotsissa olevista työttömistä on pitkäaikaistyöttömiä ja työttömyysluvut ovat vastasaapuneiden henkilöiden keskuudessa huomattavan korkeat. Yritykset ovat

⁵² Esitys 2019/20:117. Förutsättningar för etableringsjobb och vissa frågor om kontroll inom den arbetsmarknadspolitiska verksamheten. Tukholma: Arbetsmarknadsdepartementet. Linkki: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2020/03/prop/>

myös raportoineet kasvavasta työvoimapulasta viimeksi kuluneen viiden vuoden aikana⁵³. Ruotsissa onkin tarvetta mallille, jonka avulla työtehtävän ja osaavan työnhakijan yhdistäminen toisiinsa onnistuu tehokkaasti. Tämän prosessin tulee hyödyttää sekä vastasaapuneita henkilöitä että työnantajia.

3.2 Yhteistyö yksityisen ja julkisen sektorin välillä asettautumista tukevissa töissä

EJ-malli koostuu useasta eri osasta ja vastuiden jakautumiseen työmarkkinaosapuolten välillä on kiinnitetty erityistä huomiota. Työnantajalla säilyy täysi työnantajan vastuu, vaikka valtio tukee työsuhteita. Uuden mallin sopimuksessa todetaan, että työntekijälle pitää antaa mahdollisuus hankkia asiaankuuluvaa tietoa ja työkokemusta työnantajan alaisuudessa enintään kahden vuoden ajan. Työsuhteen tulisi tämän jälkeen johtaa pysyvään työpaikkaan saman työnantajan alaisuudessa. Sopimuksessa todetaan myös, että työntekijälle pitää antaa mahdollisuus osallistua SFI:hin ja muihin pienempiin kursseihin, joista työntekijä ja työnantaja sopivat keskenään.

Julkisen sektorin vastuulla on valvoa sitä, että työsuhteiden ja työntekijöiden vaatimukset täytetään. Tämän prosessin ensimmäisessä vaiheessa työvoimatoimiston on varmistettava, että osanottajien pätevyys riittää tietyssä työpaikassa työskentelemiseen. Virastolla on siis päävastuu tehokkaan työnhakijoita ja avoimia työpaikkoja yhdistävän prosessin luomisesta. Varmistusprosessin toisessa vaiheessa tarkistetaan, onko osanottajalla oikeus saada päivärahaa Ruotsin sosiaaliturvalaitokselta.

3.3 Mallin kohderyhmä

EJ-mallin osanottajan tulee täyttää tietyt vaatimukset. Osallistuakseen EJ-malliin henkilöltä edellytetään vähintään kahden vuoden pitkäaikaistyöttömyyttä tai kuluneen 36 kuukauden aikana saatua oleskelulupaa. Lisäksi edellytetään, että osanottaja ei ole saanut säännöllistä palkkaa mistään työstä edeltävän 12 kuukauden aikana⁵⁴. Tähän liittyen todetaan myös, että EJ:tä ei saa yhdistää muihin työllistymistukiin. On tärkeää huomata, että malli vaatii osanottajalta merkittävää henkilökohtaista vastuunottoa. EJ-

⁵³ Etableringsjobb (ds 2019:13). Regeringskansliet, Arbetsmarknadsdepartementet. Linkki: <https://www.regeringen.se/4adac2/contentassets/fde2bb9886d64a01bd3bc9eeabb2690c/etableringsjobb-ds-2019.13.pdf>

⁵⁴ Almega (2019). Linkki: <https://www.almega.se/etableringsjobb/>

mallissa päivärahan käsittelystä vastaa työvoimatoimisto ja päivärahan hakeminen on osanottajan omalla vastuulla.

Työvoimatoimiston tehtäväksi on annettu kehittää uusi palvelujärjestelmä, jonka avulla työnhakijat ja työpaikat löytävät toisensa paremmin EJ-mallissa⁸. Uusi palvelujärjestelmä olisi pitänyt jo esitellä, mutta asian edistämistä ei löydy tällä hetkellä ajantasaista tietoa. Osanottajiin kohdistuvia vaatimuksia ei siis ole vielä lopullisesti päätetty, vaikka lainsäädäntö määritteleeekin jo osittain henkilöt, jotka voivat saada valtion tukea.

3.4 Prosessin nykytilanne

Työmarkkinaosapuolten visioiden mukaan mallilla olisi 10 000 osanottajaa kun se saadaan valmiiksi ja otetaan käyttöön⁵⁵. 1. heinäkuuta 2020 voimaan tulevaksi ehdotettu laki on viivästynyt monesta syystä. Uusi malli on herättänyt paljon keskustelua ja poliittiset näkemykset eroavat merkittävästi sen suhteen, voiko EJ tuottaa haluttuja tuloksia. Malliin osallistuvien yritysten kriteereihin on tähän liittyen tehty suuria muutoksia. EJ kohdistettiin aluksi vain yrityksille, jotka ovat sitoutuneet työehtosopimukseen, mikä viittaisi siihen, että valtion tukivalikoiman käyttö oli valikoivaa. Tämä seikka muuttui tammikuun sopimuksen myötä⁵⁶⁵⁷. Siinä todettiin, että EJ tulee laajentaa kattamaan myös yritykset, joilla ei ole työehtosopimuksia. Tämän laajennuksen uutta suunnittelutyötä ei ole vielä tehty loppuun, sillä useat työmarkkinaosapuolet, etenkin ammattiliitot, vastustavat laajennuksia. Lisäksi monet suuret ammattiliitot, kuten Transportarbetareförbundet (Ruotsin kuljetustyöläisliitto) ja Svenska Byggarbetareförbundet (Ruotsin rakennustyöläisliitto), ovat päättäneet jättäytyä pois ohjelmasta, mikä kertoo nykyisessä mallissa olevista ongelmista⁵⁸. Huolta on herättänyt myös se, että nykyistä mallia saattaa olla liian vaikea käyttää julkisen sektorin työsuhteisiin, sillä vähimmäispalkan käsite vaihtelee alueellisella ja kansallisella tasolla⁵⁹. Käynnissä oleva

⁵⁵ Etableringsjobb (ds 2019:13). Regeringskansliet, Arbetsmarknadsdepartementet. Linkki: <https://www.regeringen.se/4adac2/contentassets/fde2bb9886d64a01bd3bc9eeabb2690c/etableringsjobb-ds-2019.13.pdf>

⁵⁶ Economist Intelligence Unit. (2019). Linkki: <http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1857583369&pid=1907554374>

⁵⁷ Tammikuun sopimus mahdollisti vähemmistöasemassa olleiden Sosiaalidemokraattien ja Vihreiden hallituskoalition pysymisen vallassa ja antoi niiden estää Ruotsidemokraattipuolueen vaihtuksen hallituksen politiikkaan. Sopimus on hallituksen ja Keskustan sekä Liberaalipuolueiden välinen.

⁵⁸ Öhrn, L. (2018). Dagens industri. Linkki: <https://www.di.se/nyheter/alliansen-sagar-etableringsjobb-for-nyanlanda/>

⁵⁹ Persson, E. (2019). Dagens Arena. Linkki: <https://www.dagensarena.se/innehall/etableringsjobb-fragor-kring-lagsta-lon-vacker-kritik/>

koronavirus-pandemia on myös johtanut siihen, että mallin kehittämiseen on tällä hetkellä vähän resursseja.

Lähteet

Almega (2019). Linkki: <https://www.almega.se/etableringsjobb/>

Arbetsförmedlingen (2020): Etableringsprogrammet. Linkki: <https://arbetsfor-medlingen.se/for-arbetssokande/stod-och-ersattning/att-delta-i-program/etablerings-programmet>

Arbetsförmedlingen (2020): Etablering månadsstatistik. Linkki: <https://arbetsfor-medlingen.se/om-oss/statistik-och-analyser/statistik>

Arbetsförmedlingen (2020): Snabbspår. Linkki: <https://arbetsfor-medlingen.se/for-arbetssokande/stod-och-ersattning/stod-a-o/snabbspar>

Arbetsförmedlingen (2019): Faktablad för arbetssökande Försäkringsskydd och skadeersättningsansvar. Linkki: <https://arbetsfor-medlingen.se/download/18.75a5a30116b93f40a3fad40/1569850230204/Faktablad%20om%20f%C3%B6rs%C3%A4kringsskydd%20och%20skadeers%C3%A4ttningsansvar%20vid%20vissa%20arbetsmarknadspolitiska%20program.pdf>

Arbetsförmedlingen (2019): Arbetsförmedlingens nulägesbedömning av arbetet med snabbspår. Linkki: <https://mb.cision.com/Public/1326/2741772/a9e52a874025498c.pdf>

Arbetsförmedlingen (2019) Arbetsförmedlingens återsrapportering: Årsrapport aktiviteter i etableringsuppdraget 2018 6 maj 2019 <https://arbetsfor-medlingen.se/download/18.19a3c18c16b1dc6b3bc89a/1559721084564/aterrapport-aktiviteter-etableringsuppdraget-2018.pdf>

Arbetsförmedlingen (2018): (n.d.). Ett nytt etableringsprogram samt ny ersättningsförrdning 1 januari 2018. Linkki: <https://www.finsamjonkopingslan.se/download/18.476248221628a70db0ea398/1525352907020/Ett%20nytt%20etableringsprogram-%20informationsmaterial.pdf>

Arbetsförmedlingen (2018): Förbättra genomförandet av etableringsuppdraget. Linkki: <https://mb.cision.com/Public/1326/2659366/9b818536c78a34dd.pdf>

Economist Intelligence Unit (2019): "The January Agreement: Overview". Linkki: <http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1857583369&pid=1907554374>

Försäkringskassan (2020). Om du deltar i etableringsprogrammet hos Arbetsförmedlingen. Linkki: <https://www.forsakringskassan.se/privatpers/arbetssokande/om-du-deltar-i-etableringsprogrammet-hos-arbetsfor-medlingen>

Förutsättningar för etableringsjobb och vissa frågor om kontroll inom den arbetsmarknadspolitiska verksamheten. Esitys 2019/20:117. Tukholma: Arbetsmarknadsdepartementet. Linkki: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2020/03/prop/>

IAF (2020). Utbildningsplikten inom etableringsprogrammet. Linkki: <https://www.iaf.se/granskning/rapporter/2020/utbildningsplikten-inom-etableringsprogrammet/S.32>

IFAU (2020). Aktiviteter för flykting och anhöriginvandrare inom etableringsprogrammet. Linkki: <https://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2020/r-2020-4-aktiviteter-for-flykting--och-anhoriginvandrare-inom-etableringsprogrammet.pdf>

Information Sverige (2019). Etableringsprogram, Arbetsförmedlingen. Linkki: <https://www.informationsverige.se/sv/jag-har-fatt-uppehallstillstand/om-du-vill-arbeta/etableringsprogram-fran-arbetsformedlingen/>

Nordiska ministerrådet (2018): Nyanlända kvinnors etablering, TemaNord 2018:520, s. 78. <https://oxfordresearch.se/wp-content/uploads/2018/04/Nyanl%C3%A4nda-kvinnors-etablering.pdf>

Persson, E. (2019). Dagens Arena. Linkki: <https://www.dagensarena.se/innehall/etableringsjobb-fragor-kring-lagsta-lon-vacker-kritik/>

Regeringskansliet, Arbetsmarknadsdepartementet (2019): Etableringsjobb (ds 2019:13). Linkki: <https://www.regeringen.se/4adac2/contentassets/fde2bb9886d64a01bd3bc9eeabb2690c/etableringsjobb-ds-2019.13.pdf>

Regeringskansliet (2019): " Utökad samhällsorientering för nyanlända". <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/12/utokad-samhallsorientering-for-nyanlanda/>

Regeringskansliet (2017). Frågor och svar om utbildningsplikt. Linkki: <https://www.regeringen.se/artiklar/2017/06/fragor-och-svar-om-utbildningsplikten/>

¹ <https://arbetsformedlingen.se/other-languages/suomeksi-finska>

Regeringskansliet (2017). Artikel från Arbetsmarknadsdepartementet. Frågor och svar om införandet av det nya regelverket för etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare. Linkki: <https://www.regeringen.se/artiklar/2017/11/fragor-och-svar-om-inforandet-av-det-nya-regelverket-for-etableringsinsatser-for-vissa-nyanlanda-invandrare/>

Statskontoret (2019): Ett nytt regelverk för etableringsuppdraget – genomförande och effekter för Arbetsförmedlingens verksamhet. Linkki: <http://www.statskontoret.se/globalassets/publikationer/2019/201901.pdf>

Sveriges Riksdag: 1 § förordningen (2017:820) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare. Linkki: https://riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2017820-om-etableringsinsatser-for_sfs-2017-820

Sveriges Riksdag: 4 § lag (2017:584) om ansvar för etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare. Linkki: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2017584-om-ansvar-for-etableringsinsatser_sfs-2017-584

Öhrn, L. (2018). Dagens industri. Linkki: <https://www.di.se/nyheter/alliansen-sagar-etableringsjobb-for-nyanlanda/>

TIETOKAYTTOON.FI

